

„Minden házfalat cseréljeteK sms-falra” Sms-fal mint elektronikus graffiti*

„A feleségem vett egy mobiltelefont, aztán én is vettem.
Nincs elég pénzünk, de majd lesz.
És akkor még többet hívhatjuk egymást...”
(Csaplár 2000: 7.)

Az sms-ezés

Az emberek nem mindig viselkednek úgy, ahogyan az várható, előrejelezhető. Az *sms* (< *Short Message Service*)¹ a rövid (legfőljebb 160 karakteres) szöveges üzenetek küldése jellemzően európai és ifjúsági szokásként, nyelvi kultúraként indult az 1990-es évek második felében. Évről évre ugrásszerű számban növekszik az sms-forgalom (a 2001-es évet összesítő adat szerint 19 milliárd sms-t küldtek szerte a világon a mobiltelefonálók – Metro, 2002. október 7.). Az ifjúsági kultúrából terjed az sms a gyermekek és a felnőttek felé, s Európa után Amerikát is kezdi meghódítani az új kommunikációs (szöveggküldő) lehetőség. A trendkutatók nem jelezték előre az sms roppant népszerűségét. Kezdetben úgy gondolták, hogy a mobilkommunikáció egyik „mellékfunkciójaként” nem lesz különösebben nagy jelentősége. Amolyan „távíratpótléknak” hitték. Ma Európában – így Magyarországon is – a szolgáltató cégek forgalmának mintegy 15%-át teszi ki az sms, persze vannak „kiugró” időszakok, például a karácsonyi, Valentin-napi, húsvéti üdvözlési szokások miatt, illetve kiemelkedőnek bizonyult Magyarországon a 2002. áprilisi két országgyűlési forduló közötti választási sms-forgalom is (részletesebben lásd: Balázs 2003).²

Az sms jellemzően a személyes kommunikáció céljából jött létre, de 2000-től folyamatosan új területeket hódít el, s átvesz bizonyos tömegkommunikációs funkciókat is. György Péter a választási sms-eket a „műsorszórás primitív példáiként” jellemezte (Népszabadság, 2002. május 4.). Cs. Kádár Péter pedig így foglalta össze a jelenséget: „Ha a barátom küld nekem sms-t, az nem tömegkommunikáció, ha valamely párt képviselője teszi ezt a választási kampányban, az tömegkommunikáció” (Népszabadság, 2002. június 15.). Ehhez hozzá kell tenni, hogyha a küldő nem azonosítható (például egy párt képviselőjeként), akkor a jelenség a folklórra emlékeztet.

* 2002. október 18-án a Beszédkutatás 2002. című, az MTA Nyelvtudományi Intézetében megrendezett tudományos ülésszakon tartott előadás írott változata. A kutatás a DUE-Westel együttműködés keretében folyt.

¹ Az sms helyesírása nem állapodott meg a magyarban. Magam következetesen a kisbetűs formát követem (*sms*, *kör-sms*), de továbbképzett formában, illetve összetett szavak esetén a kiejtés szerinti kiírást is jónak tartom: *esemesezés*, *köreseмес* stb.

² A választási időszakban a Pannon GSM előfizetői 20%-kal több sms-t küldtek (Magyar Nemzet, 2002. április 12.). A Westelnél is kimutatható többlet-sms jelent meg.

Föltétlenül ilyen – tömegkommunikációs és folklorisztikus – volt a 2002. évi választási kampányban az sms szerepe. Ez a szerep a szolgáltatóktól függetlenül alakult ki. De a szolgáltatók is törekednek újabb és újabb funkciók terjesztésére. Törekvésük mögött az a megfontolás áll, hogy a mobiltelefon-tulajdonosok száma föltehetőleg ma már tömegesen nem növelhető (2002-ben a magyar lakosság 65%-ának volt mobiltelefonja), nagyobb bevételt csak a forgalom növekedésével lehet elérni.

Csoportosításomban jelen pillanatban az sms-nek a következő főbb funkciói vannak Magyarországon:

- személyes, magán (ezt tükrözi a telefonokba beépített válaszfunkció-sablon)
- szolgáltatási információ (például határátlépéskor, új szolgáltatóhoz való bejelentkezéskor)
- mms (< *Multimedia Message Service*) álló-, mozgóképet és hangot is küldeni tudó telefon (további új funkciókkal, például képes hír, kárbejelentés, képes üdvözlés)
- ajándék sms (kép, oplogó [< *operator logo*])
- kör-sms (vicc, ünnepi üdvözlés, választási üzenetek, hírek)
- hírügynökségi szolgáltatás (tematikus és vegyes hírek előfizetése)
- chat-sms (például társkeresés például a teletext szolgáltatásokban, ez is egyfajta sms-fal, lásd később)
- akció-sms (például a választások idején)
- emlék-sms (például a telefon memóriájában való szövegőrzés; őrzési, mágikus funkció)

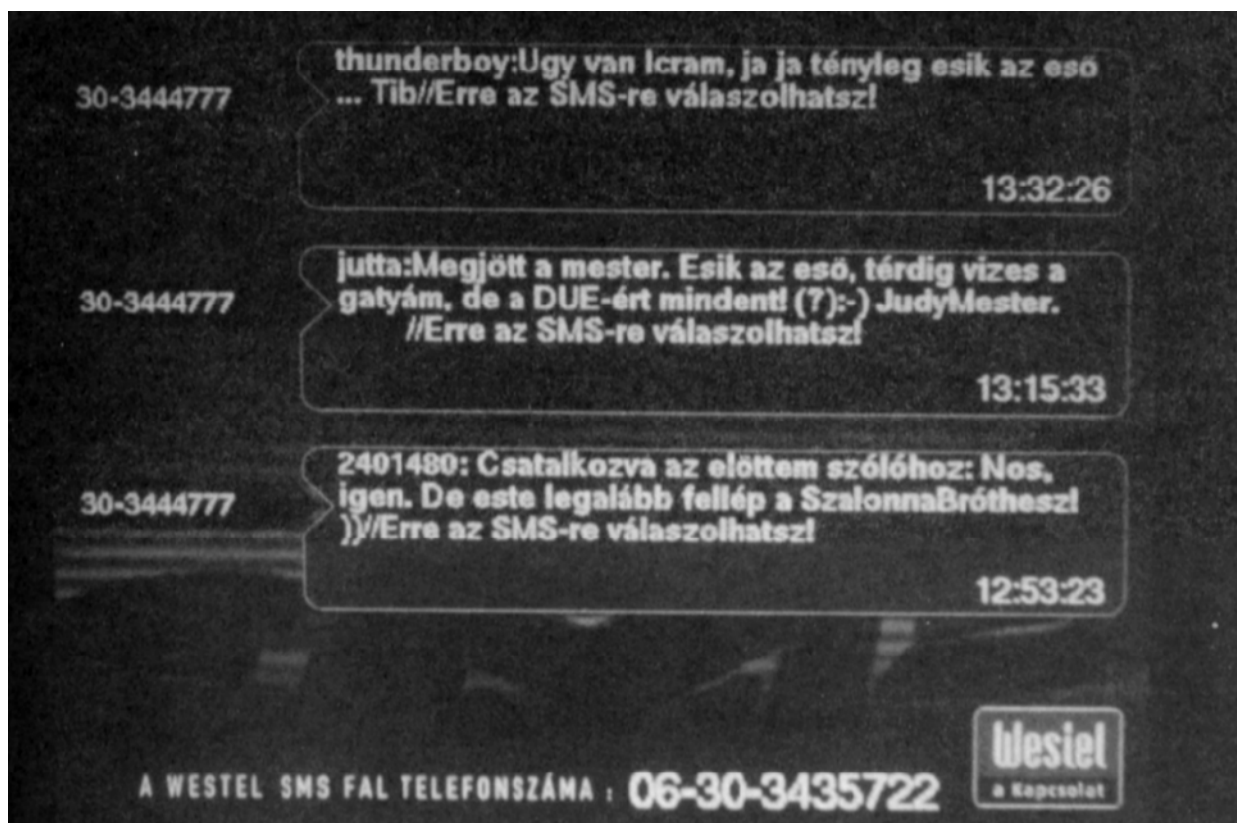
Föltehető a kérdés, hogy a személyes és a tömegkommunikáció, valamint a különféle médiumok (telefon, szöveg- és képküldés, -fogadás) efféle találkozása nem a már sokat emlegetett médiakonvergencia egyik megnyilvánulási formája-e? Meglátásom szerint igen, de ez a folyamat még több lépcsőfokon át fog finomodni, alakulni.

Az informatikai kor médiakonvergenciája mellett azonban föl kell hívni a figyelmet egy nagyon régi, középkori eredetű kommunikációs műfajra, a lánclevélre (vagy Szent Antal-láncra), amelyben imákat, később kéréseket küldtek „futótűz”-szerűen tovább (újabban a posta, majd az Internet segítségével is). A jelenség hasonlít az sms technikájára: egy üzenetet több embernek vagy a nyilvánosságnak (sms-fal) továbbküldeni. A kultúrantropológusok tudják, hogy a kultúrában sosincs teljesen új innováció, mindig fölfedezhetők egy korábbi korszak elemei.

Említettem az sms „táviratpótlék” jellegét. Nagyon sokban hasonlít egymásra a távirat és az sms: mindkettő takarékos, rövid írásra ösztönöz. A táviratozás nyomán el is terjedt a nyelvészetben a *távirati stílus* kifejezés. A mobiltelefon és az sms megjelenésével a távirat szinte teljesen visszaszorult (ma már gyakorlatilag csak esküvői és részvétvtávirat van). Tehát vannak a médiafejlődésben „továbbépülő” és „kiszorító” jelenségek is.

Sms-fal

Az sms-fal egy kivetítőfelület (vászon, fal), amelyre projektorból (vetítő-készülékből) küldenek képet: rendszerint egyszerre 3 sms-t. Az új sms-ek a felső sorban jelennek meg, s egy új sms megjelenésekor alul egy eltűnik. A kivetítőfelületen látható az sms-fal telefonszáma (jelen esetben: 06-30-3778777), valamint a Westel logója. A megadott telefonszámra elküldött sms egy számítógép közbeiktatásával (sorba rendezve, bizonyos esetekben a nem odaillő szavakat megszűrve, a küldő telefonszámának nyilvánosságra hozásával) kerül az sms-falra. Az sms-falon mindaddig az előző üzenetek látszanak, ameddig nem érkezik új üzenet. Az sms-fal annyiban különbözik a mobiltelefon kijelzőjétől, hogy rajta az egész szöveg a maga teljességében látható (a mobiltelefonon betűnagyságtól függően 3-4 rövid sor látható, tehát egy mondat már csak „futtatva” olvasható el). Ez a nagyságbeli különbség a befogadásban fontos következménnyel jár: a mobiltelefon kijelzőjén olvasott szöveg magától értetődően szegmentáltabb, egyszerre nehezebben áttekinthető, míg az sms-falon lévő szöveg a feliratokra emlékeztet.

1. kép: Az sms-fal „képernyője”

A viszonylag gyakori ismétlés (ismételt szövegeküldés) az sms-fal látványának múlandóságából fakad. Az újonnan érkező sms-ek eltüntetik az előzőket. Az sms-fal magyar mérnökök találmánya. (G. Németh György, a Westel kommunikációs igazgatójának szóbeli közlése). Az sms-falakat nagy nyilvánosság előtt: utcákon, tereken, rendezvényeken (például fesztiválokon) állítják fel, de több szó-

rakozóhelyen is megjelent már az sms-fal (például a Zöld Pardonban). Az sms-fal pszichológiája a következő: közlési „késztetettséget”, „feszültséget” vált ki az emberekből, ha nyilvános szöveget látnak, ráadásul még felhívást is, hogy „csatlakozhatnak” hozzá, véleményt mondhatnak, tréfálkozhatnak. Ez a motiváció „élteti” a graffitit (falfirkálást) is: a nagy nyilvánosságnak szánt szöveg csatlakozási késztetettséget, válasszingeret vált ki az olvasójából. A graffitizést úgy határoztuk meg, hogy: „megfordított tömegkommunikáció”, vagyis a tömegkommunikációs folyamat befogadója, az „alul lévő” ember tud üzeni „föl felé”, de „horizontálisan” is egy médium, közeg, többnyire falfelület segítségével (a graffiti kommunikációs leírása: Balázs 1997: 332). Az sms-falra írás gyakorlatilag ugyanez, csak hogy az írás elektronikus (digitális) úton történik, ezért a médium is egy kicsit más, s a mobilkommunikációs közvetítő közeg közbeiktatása miatt ellenőrizhetőbb a küldő. Ahogy említettem, léteznek különféle „szövegszűrő” eljárások, amelyek a „csúnya”, „illetlen” szavakat tartalmazó sms-eket kizárják a rendszerből. Így működnek az ugyancsak ezen a technológián alapuló televíziós (*teletext*) szolgáltatások. Azokba is egy megadott hívószámon küldhető sms, s az a sorban állástól (besorolástól) függően megjelenik a képernyőn. (A teletextes sms-falon csak akkor jelenik meg a küldő telefonszáma, ha azt egy csillag jellel külön kéri, egyébként csak a bejelentkezéskor igényelt jelszó látható, s e jelszó alapján a képernyőn lehet az illetőnek válaszolni. De nagyon sokan megadják ma már a telefonszámukat is.) A rendszer(gazda) automatikusan kizárja az „illetlen” közleményeket. Ezt úgy játsszák ki az sms-ezők, hogy az illetlennek tartott szavakat rövidítik, átalakítják, tudatosan elütnek (megváltoztatnak) egy betűt, vagy például a magánhangzókat kicsillagozzák: *qrva* (kurva), *sexel* (szexel), *sz*x* (szex); saját korpuszunkban: MEG**A... KU*VA stb. Ezekben az esetekben a tudatos szövegtorzítás az ellenőrző program (rendszergazda, webmester, webszerkesztő) kijátszására szolgál.

Nyilvános és teletextes sms-falak esetében kialakult az a szokás is, hogy nem jelenlévők is küldenek üzenetet, s ilyenkor megadják saját telefonszámukat, amelyen felhívhatók. A teletextes nyilvános üzenetek esetében ezt így jelölik: *no txt csak sms* (vagyis: 'nem vagyok a teletext előtt, csak sms-en lehet elérni').

Az sms-fal mint viselkedési helyzet

Három viselkedési, nyelvhasználati helyzetet már ismerttettem: igény a nyilvánosságra, inger a csatlakozásra, valamint üzenetfunkció (például a nem helyben lévőK távolról való üzenése). De még számos nyelvhasználati motivációt fedezhetünk fel. Ilyen például az ismerkedés, kapcsolatteremtés, olykor érzelmkifejezés. Úgy látszik, valódi élethelyzetben nehezebb, konfliktusosabb az ismerkedés, mint nyilvános sms segítségével (lásd később). Megfigyelhető egyfajta territoriális ösztön ('én itt vagyok'), általában a jelhagyás ösztöne. Sokakban munkál a tabutörő funkció ('írjunk valami megbotránkoztatót'). És végül vannak olyanok, akik tömegközlelési médiumnak tekintik: közéleti, esztétikai jellegű, pusztán érdekes, humoros vagy szép szövegeket küldenek. Ezek a funkcióK kivétel nélkül megtalálhatóK a graffitik esetében is (vö. Balázs, 1994: 13–4). Éppen ezért mondhatjuk,

hogy az sms-fal tulajdonképpen graffiti, ahogy megfogalmaztam: „elektronikus graffiti”. Az általam vizsgált anyagban fel is tűnik egy szöveg: „Minden házfalat cseréljünk sms-falra” – azaz a médiumot használók teljes tudatában vannak a hasonlóságnak.

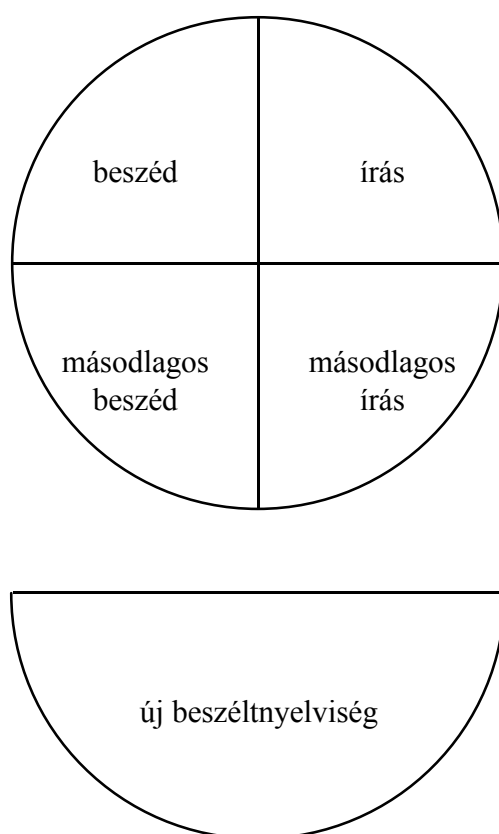
2. kép: Az sms-fal nézői

Tágabb elméleti keret

Az sms nyelvi megnyilvánulásának tárgyalásához elsősorban az Ong és McLuhan nyomán kialakult kommunikációelméleti, médiaelméleti gondolkodás útját követem, amelynek legteljesebb hazai recepcióját Benczik Vilmos (2001) munkássága képviseli. Az információs társadalom kommunikációs közegeinek megközelítéséhez Nyíri Kristóf (2000) filozófiai, illetve (vizuális) mobilkommunikációs vázlatát (Nyíri 2001) alkalmazom, amelyben az átalakuló közlésmódok megközelítéséről írtak hatottak rám a leginkább, s ezeket igyekeztem továbbgondolni. Analógiaként használom Róka Jolán (2002) kommunikációelméleti összefoglalását (különösen a tömegkommunikációs eszközökről szóló tipológiáját). Végül hasonló megközelítésmódja miatt fölhasználtam David Crystal (2001: 228–30) internetnyelvi monográfiáját, amelyben több oldalon keresztül foglalkozik az sms-sel, illetve a wap-pal. Az sms beszélt nyelvi jellegének leírásához Johannes Schwitalla (1997) beszélt nyelvi grammatikáját vettem alapul.

Szűkebb elméleti keret

A tágabb elméleti keretben említett szerzők nyomán magam a következő kommunikációelméleti-nyelvi keretet alakítottam ki. Az emberi nyelv három „létmódja”: a beszéd, az írás, valamint a gesztusok (másként: a fonikus, a grafikus és a gesztikuláris kód, vö. Schwitalla 1997: 15. – *Die phonische, graphische und gestische Realisierungsweise von Sprache*). A hangtovábbítás és -rögzítés hatására létrejött a másodlagos szóbeliség (*secondary orality*), az elsődleges szóbeliséget (*primary orality*), valamint az írásbeliséget (*literacy*) követve (Ong 1982: 136). Értelemszerűen ide tartozik a telefon, a rádió, a televízió, minden hangrögzítő és -továbbító eszköz, maga a beszédalapú mobilkommunikáció is. E felfogások nyomán az interneten (különösen magán e-mail-levelekben, társalgócsatornákon), valamint a mobiltelefonok sms-szolgáltatásában felbukkanó s közlési jellemvonásukban más írásbeli médiumokban (különösen a reklám-, a sajtó- és a médianyelvben) is terjedő írásbeliséget elneveztem másodlagos írásbeliségnek.

1. ábra: Nyelvi létmódok

Ebbe a körbe tartozik tehát a magán sms és a most tárgyalandó sms-fal-jelenség is. Általában az új, informatikai technológiák nyelvi megjelenésmódját pedig új (újfajta) beszéltnyelviségnek nevezem.

A korpusz

A 2002. évi választási hadjáratban felbukkanó e-mail- és sms-kampány anyagát a Nyílt Társadalom Alapítvány összegyűjtötte. Mintegy 2000 e-mail és 300 sms található az archívumban (www.osa.ceu.hu/kampanyarchiv). Ez az első jelentős korpusz ebben a témában.

Mostani kutatásomat a Diák- és Ifjúsági Újságírók Országos Egyesületének (továbbiakban DUE) a 2002. április 26-án, pénteken, Gödöllőn 9-től 24 óráig (a Petőfi Sándor Művelődési Központban) megrendezett IX. Ifjúsági Sajtófesztiválján a Westel Rt. által felállított sms-falára érkezett, 254 db szöveg alapján végeztem. A falra érkezett valamennyi szöveget archiváltuk. Az első szöveg ez volt: *Proba* 2002.04.26.09:11:18, nyilvánvalóan a fal üzembe helyezőtől, az utolsó: *Irány haza gyerekek! Mi az ábra gyerekek? Irjon már vki vmit! Érdekeset!* 19:52:18, s utána a sorszám: 254. Természetesen valamennyi szöveg előtt ott volt a küldő sms-száma, ezeket azonban az elemzésben nem tüntetem föl annak ellenére, hogy a küldő vállalta a nyilvánosságot, tehát ez nem jelentene etikai problémát.

Tehát a sajtófesztiválon 9-től 20 óráig, 11 óra alatt érkezett 254 sms, vagyis óránként (némileg kerekítve) 23. A sajtófesztiválon a rendezők szerint 1200-an voltak, tehát átlagot számítva (némileg kerekítve) minden 5. résztvevőre jutott sms-üzenet. (Ez természetesen csak átlagosan igaz, hiszen volt, aki több sms-üzenetet is küldött.)

Az sms-fal nyilvános, „tömegkommunikációs” helyzet. Mindenki maga dönti el, hogy bizonyos szövegeket – a saját telefonszámának megadásával együtt – nyilvánosságra hoz. Éppen ezért nincs kutatói kötelezettség a titkosításra, az adatvédelemre. (Az általam ismert első publikált, korpuszalapú sms-tanulmányban éppen az volt a korlátozó tényező, hogy a szerző a saját telefonjára érkezett, jórészt magántartalmú sms-eket vizsgálta, s értelemszerűen a túlzottan személyeseket kizárta az elemzésből. Vö. Veszelszki 2002: 240.)

Kommunikációs-nyelvi elemzés

Korábbi graffitielemezéseimben használtam a jakobsoni kommunikációelméleti modell szerinti funkciókat (emotív, konatív, referenciális, fatikus, meta-nyelvi, esztétikai), amelyek jó keretet jelentettek kutatásaimhoz. Később ezeket a pragmatikai modellek fényében ki lehetett egészíteni pszichológiai-, szociálpszichológiai jellemzőkkel, motivációkkal (identifikációs, mágikus, hagyományörző, gondolatretjtő stb. funkciók, illetve lásd korábban *Az sms-fal mint viselkedési helyzet* részt). Mindvégig szem előtt tartottam a beszédaktus-elmélet azon alapelvét, miszerint „Beszélni annyi, mint szabályok szerint viselkedni”, vagyis keresni és megállapítani a kommunikációs szabályszerűségeket.

A megvizsgált anyag alapján a következő szabályszerűségeket fedeztem fel.

Kapcsolatteremtés, kikezdés

Alapvető az sms-fal kommunikációjában a kapcsolatteremtő (fatikus) antropológiai funkció (vö. Balázs 1993), amely szolgálhatja a fal előtt ülők, nézelődők köszöntését, illetve egy konkrét személy megszólítását: 6 *Sziasztok!* 7 *Haho sajtófesztival!* További szövegek 56 *SZIASZTOK! MI SZEGEDRŐL JÖTTÜNK. ÉS TI?* 57 *Király vagy Bébi.Mi Fehérvárról jöttünj.* 70 *Sziasztok lányok.Merre jártatok?*³

A kapcsolatteremtésben, ismerkedésben egy több dialóguspárból álló (bár olykor megszakadó) szövegfolyamatot is találunk. A megszakítás részben a mások üzenetének „közbeékeléséből” fakad, de nyilván a helyszínen szavakban, esetleg nem verbális módon (tekintet, gesztusok) is folyt valamilyen dialógus:

{241 *A piros-fekete színben virulo lanyok feltuno jelenségek itt a hatunk mögött. By Feco&Tom*

[...]

245 *Ez a két csávó se semmi itt előttünk!*

[...]

249 *Ciao, piros-fekete csajszik! Mit szolnatok egy disco-hoz ma este itt?*

[...]

251 *Nem lenne rossz bulizni egyet!*

252 *A bajai fiuk üdvözlétüket küldi a „piros fekete” lanyoknak*

253 *Minden szép lányt sokszor pusziInak a bajai srácok! Üzenet: az esti buliban találkozunk! a „Csíkoshajú” és a klick}*

A dialógus lehet (a) ismerkedés vagy a szópárbajokból jól ismert (b) kikezdés. Egy ilyen „kikezdés” indult el az sms-falon. A párbeszédláncolatot szemantikai elemek kapcsolják össze: *kisbaltá – kisbaltá, Tufi – tufi* (név), *Varga Gábor – Varga, brazil ismerősei – cigányfalviak*:

{9 *Varga Gábort az édesapja várja a bejáratnál a ruszki kisbaltával*

10 *Tuzsér nagy cigányfalu. Tufi is onnan jött! A kisbaltás fiú!!!*

11 *Laposfejü tufit keresik a brazil ismerősei. Kellene nekik egy kétfalbas focista*

[...]

19 *Vargának küldöm:minden rendes férfi egy növel van de te amilyen buzi vagy most is az sms falat bámulod!*

[...]

23 *Kar, hogy nem vagyok egyedül.Vannak Ciganyfalviak is a 2. sorban!}*

³ A sorszámok a jelzett korpusz anyagában a számítógép által jegyzett tényleges sorszámokat jelentik. A sorszámok alapján tehát visszakereshető minden szöveg. A szövegek helyesírásán nem változtattam. Tehát megmaradtak az elütések, a csupa nagybetűs formák is.

Mint ebben a dialógusban is megfigyelhető, a kikezdés „kedvelt” módszere a rasszizmus: itt a cigányozás (*brazil, cigányfalviak*), illetve a szexuális mássággal (homoszexualitás) való megbélyegzés. Ezt a következő szöveg is mutatja: 28 *Nézzétek az első sor jobb szélén azt a két buzit akik azt hiszik hogy mindenki más buzicsak az ő szerelmük tiszta!*

A vallomás az érzelemkifejező nyelvi funkcióhoz kapcsolódik: 71 *Szeretelek Dani!Tök jó hogy lesz disco 21-kor Csátok!*

Az sms-falom fölfedezhető az identifikációs funkció is: 8 *Boros Záhonyból csöves.*

Játék a kóddal

Kóddal való játéknak azt nevezem, amikor az adott technikai közegre referál a közlő. A kommunikációs médiummal, kóddal való próbálkozás, játék a meta-nyelvi funkciót valósítja meg, és minden új médiumra jellemző. Megfigyelhettünk ilyen „játékot” a graffitiben („*Hülye, aki elolvassa!*”), a jelvényfeliratokban, a tetovált szövegekben, villámpostalevelekben stb. A mobilkommunikációban különösen az sms kínál lehetőséget a kóddal való játékra. Például: 12 *Én egy orgazmust okozó sms vagyok. Azért kerültem a te készülékedbe, hogy valami jó is történjen ma veled. Tudom, hogy élvezed, mert mosolyogsz!*

Ez az sms személyes kommunikációs környezetben indult el, s tréfaként sokan továbbküldték. Ez a funkció egyébként egyértelműen folklór funkció (lásd később is). Kimondottan sms-falra született metanyelvi közlések azonban a következők (a legtöbben megjelenik az sms-fal megnevezése teljes formában, avagy egyszerűen csak *fal*-ként):

20 ? EZ A LEGJOBB KÉRDŐJEL AMIT VALAHA EMBER FALRA KREÁLT.

31 .:,:,:,:;”:; „részlet AFALRA HÁNYT BORSO című műből.

98 KÜLDJETEK SMS-T MERT CSÖDBE MEGYVÜNK! WESTEL

101 A fesztival legkedveltebb programja az SMS-fal bamulas. A legtovább bamulok közt ingyen szemvizsgálatot sorsolnak ki!

142 Istenem! Értelmes dolog ám egy falat bámulni! Ja tsá! ne röhögjete!

172 (192) A „Minden házfalat cseréljük SMS-falra” alapítvány támogatókat keres. jelentkezni az infopultnal lehet!

181 A rendszer tulterhelodott. A fal 5 mp. mulva megsemmisül. sok sikert Jim

200 Csak 3 SMS van.?

A kóddal való játék egészen sajátos formája a beugrató, avagy az általam alkotott terminussal a kataforikus (rejtvénytyszerűen előreutaló) szöveg. A műfaj alapvetően a nyelv lineáris törvényszerűségét használja fel humorforrásként. Vagyis azt, hogy bizonyos (itt most: lényegi) mondanivaló csak később következik, vagyis úgy tesz, mintha egy bizonyos, az előzményekből kikövetkeztethető témáról lenne szó, azután kiderül, hogy a többértelműségből adódó csapdába estünk. Például:

15 *Akarsz engem? Már sokan megkaptak, de még senki nem panaszkodot! A szivinfarktusod!*

Illetve egy másik, szorosan ezt utánzó (és többször is a falra került) szöveg:

118 (191, 233) *Kivánlak! Kellessz nekem! Ugyis megkaplak! Ágyba akarlak kényszeríteni. Ugy megizzasztani hogy remegj! Tudom hogy lázban fog égni tőlem a tested. ÜDV: INFLUENZA.*

3. kép: Sms-falfirka

Ilyen szövegtípus persze korábban is létezett (például elég sokáig a diákújságok, illetve a humoros lapok éltették). A mobiltelefon kijelzőjén azonban magától értetődően a legsajátabb közegébe került a kataforikus szöveg. Ugyanis a kijelzőn egyszerre csak 3-4 rövid sor látható, tehát a szem nem szaladhat előre a szöveg végére, a gyorsolvasás technikája ki van zárva. Tehát „kötelezően” sikerül csőbe húzni először az olvasót. Az sms-falon természetesen az egész szöveg látható (ennyiben a humor nem csattan akkorát, mint hagyományos mobiltelefon esetében). További változatok, amelyek egy sémára – szintén az erotikára vagy a durva szexualitásra – való rájátszással csalják törbe az olvasót.

21 *AZ EGÉSZ ÉLETEM A TIÉD VOLT! SOHA NEM MENTÉL EL NÉLKÜLEM. MINDIG MEGOVTALAK, DE TE KIHASZNALTAL, ELDOBTAL, ÉS MASIKAT KERESTÉL! TUDOD KI VAGYOK? „DUREX”*

22 SZERETTEM VOLNA NEKED SZÉPET, KEDVESET ÉRZELMESET, EROTIKUSAT, IZGATOT, SZEXIT ÉS OKOSAT KÜLDENI, DE ÉN NEM FÉREK RÁ A KIJELZŐRE:)

141 Imádom ha te vagy felül így melegséget érzek belül. Hosszu ujjaid a fellegekbe visznek, ugye nem dolsz be a viccnek? Nem is lenne uncsi de sajnós ez egy PULCSI

144 A rendőrség keres valakit, aki jól néz ki, szimpatikus, szexi, vonzó és hihetetlenül jó az ágyban! Te biztonságban vagy, de én hová bújjak el?

A kóddal való játék és a beugrató kataforikus szöveg találkozhat is (mint például a következő nem tipikusan csak sms-fal üzenetben):

24 Tisztelt előfizetőnk! Kötelességünk tájékoztatni Önt, hogy már jó ideje figyeljük tevékenységét. Most éppen sms-t olvas!

Még egy funkció, a normatív is a kóddal való játékhoz kapcsolódik. A mindennapi nyelv használatban is rendszerezsek a normatív felhívások, ugyanúgy az sms-falon is, mint a nyilvánosság terepén felbukkannak ilyen, az illendő nyelvhasználatra utaló szövegek. Az első még csak ironikus:

179 Jövőre új pályázattal bővül a fesztivál, mert a leendő újságírók nem tanultak meg helyesen írni! A fődíj egy Magyar Helyesírási Kézikönyv 14. kiadása! Csiga.

De sokszor udvarias felszólítás jelenik meg falon (és rá udvarias válasz), illetve önkorrekción:

{35 Mindenkit szeretettel megkérünk, hogy KULTURALT üzeneteket küldjön az sms falra!

[...]

37 Szeretnék elnézést kérni de elragadtattam magam egy picit nagyon}

{39 Remek a hangulat, itt Göbölön

[...]

41 Bocs Gödöllön.}

Hír és reklám

A DUE sajtófesztiválján a szervezők is igyekeztek feladatot adni a sms-falnak. Pályázatot hirdettek a falra küldendő hírekre: a sajtófesztivállal kapcsolatos híreket kellett írni. Születtek hagyományos hírek (mi zajlik most), de nagyon sok hír reklám formájában bukkant fel. Ez a hír-reklám, hír-szórakoztatás egybemosódására utal (úgy tűnik már az ifjú tollforgatók fejében is):

72 DUEfesztivál receptje: 2000 diák programokkal meghintve sztárokkal fuszerezve buli mellett találva. Idén 9.ik alkalommal lakhatunk jól! Pattee

95 IX.Országos Sajtófesztivál a Gödöllőn- mindenki ISTENIEN érezte magát itt, az általános iskolától az egyetemig, jövőre te se hagyd ki!!

107 Itt a DUE, itt a WESTEL, szép az élet SMS-sel! Az ajándékot megnyerheted, ha józan eszed nem WEST(ed) EL! KATA&Andi

171 GYERE DUEZNI, HOGY JO CIKKEKET TUDJ IRNI!!!

190 E médiaparty meghozta szívünkbe a tavaszt, WESTEL és az RTL KLUB engem bizony maraszt!

193 Haverok, buli, sajtófesztivál, lázba hoz a sok médiasztár! A falra egy SMS-t teszek, ezzel egy Nokiát nyerek!!!

Az sms mint folklórközeg

A bevezetőben utaltam rá, hogy az sms részben magánmédium, részben tömegmédium; s mint tömegmédium a (jellemzően mai) folklór hordozója, közvetítő közege is. A folklorisztikai álláspont szerint a folklór (népköltészet) nemcsak szóbeli lehet, hanem írásbeli is. E felfedezés nyomán indult el a népi (paraszi) írásbeliség kutatása, amely újabban írásantropológia néven is felbukkan. A népi írásbeliség a korábban a telefax, a fénymásoló, az 1990-es évektől az internet és az sms megjelenésével új lehetőséget kapott. Ezek az eszközök – ahogy a bevezetőben említettem – az úgynevezett másodlagos írásbeliséget jelenítik meg. A gödöllői rendezvény sms-falán a következő folklórműfajokat lehetett megragadni:

(a) húsvéti locsolóvers:

14 Árok partján döglött ló, én vagyok a húsvéti távlocsoló! Szabad-e locsolni? psz, pssz, psssz

26 Zöldeerdőben jártam bebasztam és hánytam, elakartam dölni nesze bazdmeg kölni.

182 Zöld erdőbe jártam, DUE-sokat láttam, vettem egy tombolát, nyertem egy Nokiát!

(b) erotikus vers:

122 (235) Vén fiú sóhaja: fogatlan inemmel harapom kebledet reszkető kezemmel markolom seggedet lankadó pöcsömmel bökdösöm pinádat lennél csak fiatal hülyére kúrnálak!

(c) vicc:

170 Tudjátok, mi a nő föléje ellentéte? A Hím alája.

(d) rigmus (csasztuska):

123 GÖDÖLLŐ EGY JO KIS VÁROS, DUE-WESTEL SZUPER PÁROS!

(e) választási sms:

194 *Mi a fidesz jelszava? 3gyerek, 4kerék, 5karika, 6alom, 7főig!!!*

205 *HAJRÁ MAGYARORSZÁG, HAJRÁ MAGYAROK! MINDHALÁLIG ORBÁN VIKTOR!*

Az (a), (d) és (e) szövegek az adott időszakban természetesen motiváltak voltak. A fesztivált közvetlen húsvét és a 2002. évi választások után rendezték. Ezért nyilvánvalóan a telefonok memóriájában maradtak a húsvéti és választási sms-ek, s ezeket lehetett kész szöveggént elővenni. Akárcsak a hagyományos folklór esetében, amikor kész szövegeket időszerűsítene, avagy egyszerűen csak esztétikai célból használnak.

Az sms-falakon felbukkan a filozofálgatás (bölcsekedés, szentenciaalkotás) is. Ez ugyancsak emlékeztet a szóbeliségre, de a graffitira is. A graffitikutatók úgy tartják, hogy egy graffitikultúrában a következő lépcsőfokon keresztül megy át a szövegfejlődés: erotikus, szexuális (obszcén szövegek) → közéleti szövegek → filozofikus szövegek. Kis megszorítással ezt a fejlődéssort a gödöllői sms-falról is elmondhatjuk. Viszonylag nagyszámú erotikus-szexuális tartalmú szöveget kisebb számú közéleti és filozofikus szöveg követ. Igazából két olyan szöveget találtam, amely ez utóbbi kategóriába illeszthető, (gyermeki módon) bölcsekedő, nyelvi játékot alkotó:

120 *a COLA NEM IS COCA, HANEM LEHET, ESETLEG TESCO, CORA, VAGY PEPSI, DE MEM SZIGET, INKÁBB HAVEROK, BULI, HANTA, DE LEHET AKÁR MANTA...*

143 *A dohányzás 7 perccel rövidíti+ minden ember életét, a sex 15perccel hosszabbítja.ÜzenjÜK minden dohányosnak:KURJATOK AZ ÉLETETEKÉRT! pusz: Cseh Judit : -)*

A másodlagos írásbeliség formai sajátosságai

A másodlagos írásbeliség egyik megjelenési formája az sms és az sms-fal. Természetes a csupa nagybetűzés (véletlenszerű beállításnak is következménye lehet), a hosszú ékezetes betűk mellőzése (többet kell nyomkodni az ékezetek megkereséséhez), a szóközök olykori mellőzése, különösen a „felesleges” szóközök, az írásjelek után (a helyesírásban) következő szóköz mellőzése, a betűtörlés. Az sms-falak nyelvhasználata azonban több területen meglehetősen különbözik a magán célú sms-től. Míg a magán célú sms-ekben jóval nagyobb az agresszív tömörítés, rövidítés, addig a nyilvános sms-falon jóval kevesebb rövidítést találhatunk. Viszonylag kevés a hiányos, nehezen értelmezhető szöveg. Például az ilyen:

62 *TÖK ZSÍR!*

63 *Jó! (A GAGYI)*

95 *Taknyos csiga!*

Az sms-kultúrában igen gyakori emotikonok (mosolyikonok), általában a másodlagos írásbeliségre jellemző valódi képalakítás az sms-falom csak visszafogottan jelentkezik. Például *+bánja* (megbánja), *mind1* (mindegy), illetve a már emlegetett kicsillagozás. Vannak persze erre is törekvések: 31 .:.,,,:;”.; „*részlet AFALRA HÁNYT BORSO című műből*. Valamint egy, a helyesírástól eltérő szabálytalanság sajátos fokozásának fogható fel: 14 *Árok partján döglött ló, én vagyok a húsvéti távlocsoló! Szabad-e locsolni? psz, pssz, psssz*.

A másodlagos írásbeliség (szlenges írásbeliség, beszédközelí írás) sajátos szabályszerűségeket mutató szövegeket hoz létre. Például:

173 *Ma van április 26odika, minden évben a DUÉsok kedvenc napja: haverok, buli, zene tánc, Gödöllön csak Téged vár! Aki nem jön +bánja, aki itt van jövőre is kívánja!*

Logikájuk közel áll a beszélt nyelv szintaktikai, szemantikai és szövegformai szerveződéséhez (vö. Schwitalla 1997). Megfigyelései alapján ezeket az sms-szövegeket jellemzi még bizonyos esetekben a tömörség, a laza grammatikai szerkesztésmód, a szukcesszivitás. A többség – föltehetőleg a gyorsaság miatt – nem feltétlenül akarja kihasználni a rendelkezésére álló teljes területet (a 160 karaktert). Példa a meglehetősen lazán szerkesztett és nehezen értelmezhető szövegre:

147 *Szega SKACOK!! Ugye milyen uncsi, milyen kevesen vannak, akik viszont It vannak azok is tök bénák VALAHOL DE NEM ITT! MERT ITT TÖKJO A BULI ÉS MINDEN SUPI!! CUPpPpPpPp*.

Az elkészítés sormintának, az írással való esztétizáló hatásnak is felfogható. Az sms-szövegek a beszéd alinearitására emlékeztetnek: vagyis arra, hogy a beszéd-folyamatot egyéb kiegészítő kellékek segítik. A másodlagos írásbeliségben a vizuális (extratexturális) megoldások utalnak erre az alinearitási módszerre.

A másodlagos írásbeliségben megfigyelhető ritmus ugyancsak az élőnyelv egyik sajátosságára emlékeztet. Például:

123 *GÖDÖLLŐ EGY JO KIS VÁROS, DUE-WESTEL SZUPER PÁROS!*

193 *Haverok, buli, sajtófesztivál, lázba hoz a sok médiasztár! A falra egy SMS-t teszek, ezzel egy Nokiát nyerek!!!*

Az sms-fal szövegtani jellemzői

Vajon mi tekinthető szövegnek az sms-falon? Lényegében minden elküldött, befejezett vagy nem befejezett (véletlenül elküldött) üzenet szövegnek tekinthető. Ritka a „magányos”, csak önmagára reflektáló szöveg, sokkal gyakoribb a másik szövegekkel vagy a helyszínnel (rendezvény, alkalom, a fal nézői) kapcsolatba lépő, s ily módon kinyilvánítottan dialogikus szöveg. Közel járhatunk a valósághoz, ha kijelentjük, hogy mint minden, a kommunikációs folyamatba bekerülő beszéd-megnyilvánulás, így az sms is dialógus, társalgás.

Az egy témáról szóló megnyilatkozások egy szöveget alkotnak. Természetesen az sms-falon egymás után, sőt egymásba szöve több szövegről (dialógusról) van szó! Az egymásra reflektálás szöveget eredményez, a témaváltás új szöveget. Az új szöveg lehet egészen új, de beépülhet a korábbiakba, s ekkor egy szövegsor része. Az sms-fal egész napi tartalma (a 254 megnyilvánulás) azonban nem tekinthető egy szövegnek. Ennek bizonyítéka az is, hogy az elemzésben több, élesen megkülönböztethető nyelvi funkciót és szövegtípust sikerült bemutatni. A szövegek között kapcsolat mutatható ki: mivel egyszerre három sms látszik az sms-falon, egyes szövegek szorosabb kapcsolatra is léphetnek egymással, de a már eltűnt szövegek is élnek egy darabig a figyelők emlékezetében. A dialogikusságot intratextualitásnak, a szövegek átvételét, a reminiscenciákat intertextualitásnak tarthatjuk.

Az sms-szövegekben tetten érhetjük azt a Bahtyintól származó felfogást, hogy tudniillik a beszédműfajok ugyanúgy szervezik meg a beszédünket, mint a grammatikai formák (idézi: Fehér 2000: 55).

SZAKIRODALOM

- Balázs Géza 1987. A firkálások kutatása és nyelvi jellemzői. *Magyar Nyelvőr* 111: 330–8.
- Balázs Géza 1994. *Beszélő falak. Ötszáz különféle magyar graffiti, 1980–1990*. ELTE-MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest. (Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 64.)
- Balázs Géza 2003. Futótűz-kommunikáció. A választási sms-ek folklorisztikai-szövegtani vizsgálata. *Magyar Nyelvőr*. (Megjelenés alatt).
- Benczik Vilmos 2001. *Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben*. Trezor, Budapest.
- Crystal, David 2001. *Language and the Internet*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Fehér Erzsébet 2000. *A szövegkutatás megalapozása a magyar nyelvészetben*. Akadémiai, Budapest. (Nyelvtudományi Értekezések 147.)
- Nyíri Kristóf 2000. Globális társadalom, helyi kultúra. Filozófiai vázlat. In: Glatz Ferenc (szerk.): *Az információs társadalom*. MTA, Budapest. 43–64.
- Nyíri Kristóf 2001. Képjelentés és mobil kommunikáció. Vázlat. In: Nyíri Kristóf (szerk.): *A 21. századi kommunikáció új útjai*. Tanulmányok. MTA Filozófiai Kutatóintézete, Budapest. 59–80.
- Ong, Walter J. 1982. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. London – New York: Methuen.
- Róka Jolán 2002. *Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából*. Századvég, Budapest.
- Schwitalla, Johannes 1997. *Gesprochenes Deutsch. Eine Einführung*. Grundlagen der Germanistik 33. Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Veszelszki Ágnes 2002. Üzi a mobon? SMS-szövegek 2001-ben. 239–47. In: Balázs Géza (szerk.): *Informatikai technológia és nyelvhasználat*. NKÖM, Trezor, Budapest.

Balázs Géza

SUMMARY

Balázs, Géza

“Turn all walls into SMS-walls”

The SMS-wall is an invention of Hungarian engineers, a device erected in public places (festivals, restaurants, squares) that serves for receiving and displaying SMS messages. The present paper analyses a total of 254 SMS texts that were sent to an SMS-wall erected by Westel Co. at the Ninth Youth Press Festival at Gödöllő, Hungary, on 26 April 2002. It is concluded that a fundamental feature of those texts is the personal and mass communicational, as well as folkloristic, situation that they are embedded in. A salient role is played by getting in touch (provocation), playing with the code (language games), and providing news items as a task (often coupled with texts of advertisements, a sign of the connection in young people's minds between news items and advertisements). The SMS-wall has also been found to play a folkloristic role (e.g. Easter rhymes), an evidence of the connection between folklore and mass communication. The SMS-wall, even though it is a public medium, nevertheless displays characteristic features of secondary uses of writing as well.